

Vegetii Renati epitomatis de re militari. Liber Quartus.

Grestē: incultāq; hoium ab initio sæculi uitā a cōi-
one mutoz aialium uel ferarum urbium constitu-
tio prima discreuit. In iis reip. nomen repperit cōis
utilitas: ideo potentissimæ natiōes: ac principes cō-
secrati nullā maiore gloriā putauerūt: q̄ aut funda-
re nouas urbes: aut ab aliis conditas in nomē suum
sub quadā amplificatōe trāsferre: in quo opere cle-
mentia serenitatis tuæ obtinet palmā. Ab aliis uel
paucæ uel singulæ a pietate tua innumerabiles urbes
ita iugi labore pfectæ sunt: ut nō tā humana manu

cōditæ: q̄ diuino nutu uideant̄ ornata. Cūctos ipatores felicitate modera-
tōe castimōia exēplo idulgētia studioq; amore pcellis. Regni: animiq; tui
bona cernimus & tenemus q̄ anticipare & supior optauit atas: & exercē-
di in ppetuū uētura desiderat: q; bus rebus tātū uniuerso orbi pstitū gratu-
lamur: q̄ tū uel humana mēs petere: uel grā potuit diuina cōferre. Sed dispo-
sitionibus uræ clemētia q̄ tū pferit muroz elaborata cōstructio Roma
documētū est: q̄ salutē ciuū capitolinæ arcis defensiōe seruauit: ut glorio-
sius postea totius orbis possideret impiū. Ad cōplemētū igif opis maiesta-
tis uræ pceptōe suscepti: rōnes: q; bus uel nræ ciuitates defendendæ sunt:
uel hostiū subruēdæ ex diuersis auctoris in ordine digeram. Nec labo-
ris pigebit: cum omnibus profutura credantur.

Hæc continet Liber Quartus.

- Ciuitates aut natura: aut opere aut utroq; debere muniri.
- Non directos: sed angulosos muros faciendos.
- Quēadmodū murus e terra iungat̄ aggestus ut nunq̄ elidi possit.
- De cataractis & portis ne exurantur ab ignibus.
- De fossis faciendis.
- Ne sagittis hostiū homines lædantur in muro.
- Quibus modis prouidendum sit: ne famem patiantur obsessi.
- Quæ spe cies præparandæ sint pro murorum defensione.
- Quid faciendum sit si neruorum copia defuerit.
- Quid faciendum ne aquæ penuriam patiantur obsessi.
- Si fal defuerit quid faciendum sit.
- Quid faciendum sit cum primo impetu uenitur ad muros.
- Enumeratio machinarum: quibus muri oppugnantur.
- De ariete falce & testudine.
- De uineis.
- De pluteis.
- De aggeres.

De musculis.

Flauii Vegetii Renati

De turribus ambulatoriis ne concrementur.
Quemadmodum ambulatoria turris possit incendi.
Quemadmodum altitudo muris addatur.
Quo pacto fodiatur terra: ut machina nihil possit nocere.
De scalis: sambuca: exoftra & telenone.
De balistis: onagris: scorpionibus: arcubalistis: fustibalis: fundis: p quæ tormenta defenditur murus.
Aduersum arietem remedia.
De cuniculo: per quem murus defoditur: aut ciuitas penetratur.
Quid facere debeant oppidani: si hostis irruerit ciuitatem.
Quæ sit adhibenda caurela: ne hostes furrim occupent murum.
Quando oppidanis inferantur insidiæ.
Quid faciant obsidentes: ne ab oppidanis patiantur insidias.
Quo genere tormentorum ciuitas defendatur.
Quemadmodum mensura colligatur ad scalas: uel machinas facendas.
Præcepta belli naualis.
Nomina iudicum: qui præerant classi.
Vnde appellentur liburnæ.
Qua diligentia fabricentur liburnæ.
Qua obseruatione sit cedenda materies.
Quo mense cedendæ sint trabes.
De modo liburnarum.
Nomina uentorum & numerus.
Quibus mensibus tutius nauigetur.
Quemadmodum tempestatum obseruanda sunt signa.
De pronosticiis: quibus noscitur serenitas & turbatio aeris.
De æstuariis: hoc est de reumate.
De locorum notitia siue remigibus.
De telis tormentisq; muralibus.
Quemadmodum nauali bello collocentur insidiæ.
Quid fiat: cum aperto Marte bellum nauale committitur.

Ciuitates aut natura aut opere aut utroq; debere muniti.

Rbes atq; castella aut natura muniuntur: aut manu: aut utroq; quod firmitus dicitur. Natura aut loco edito: uel abrupto: uel circumfuso mari: siue paludibus uel fluminibus. Manu: fossis ac muris in illo naturali beneficio tutissimum eligitur consilium. In plano quæritur fundantis industria. Videmus antiquissimas ciuitates ita in campis patentibus constitutas: ut deficiente auxilio locorum: arte tamen & opere redderentur inuictæ.

Non directos: sed angulosos muros faciendos.

Mbitū muri directū ueteres duces noluerūt: ne ad iēt⁹ arietū eēt dispositus: sed sinuosis am fractibus iactis sūdameris clauere urbes. Crebrioresq; turres in ipsis angulis reddiderūt: ppter ea: q; si q; ad mure tali ordinatōe cōstructū uel scalas uel machinas uoluerit admonere: nō solū a fronte sed ēt a lateribus:

& prope a tergo: ueluti in sinum circumclusus opprimitur.

Quē admodū murus e terra iungat aggestus ut nunq; possit elidi.

Vrus aut ut nunq; possit elidi hac rōe pficitur. Intervallo uicē nū pedū interposito duo intrinsecus parietes fabricant. Deinde terra: quæ de fossis fuerit egesta iter illos mittit: uectibusq; densat: ita ut a muro primus paries pagæ inferior: secundus longe minor ducat: ut de plano ciuitatis ad similitudinē graduū quasi cliuo molli usq; ad pugnacula possit ascendi: quia nec murus ullis potest arietibus rūpi: quē terra cōfirmat: & quouis casu destructis lapidibus ea: quæ inter parietes densata fuerit ad muri uicē ingruentibus moles obsistit.

De cataraetis: & portis ne exurantur ab ignibus.

Auef pterea: ne portæ subiectis ignibus exurant: ppter quod sunt coriis: ac ferro tegēdæ. Sed amplius pdest: quod iuenit antiqtas: ut ante portā addat ppugnaculū: in cuius ingressu ponitur cataraeta: quæ annulis ferreis pender: ac funibus: ut si homines interuenerint: eadem dimissa extinguant inclusi. Ita tamen supra portā murus est ordinādus: ut accipiat foramina: per quæ de superiore parte aqua effusa subiectum extinguat incendium.

De fossis faciendis.

Ossæ ante urbē altissimæ latissimæq; sunt faciendæ ut nec facile coæquari: repletiq; ab obsidentibus possint. Et cum aquis coeperint inundari ab aduersario cuniculū cōtinuare minime patiantur. Nam duplici modo opus subterraneum earum: altitudine: & inundatione prohibetur.

Ne sagittis hostium homines lædantur in muro.

Ormidatur: ne multitudo sagittarioꝝ de ppugnaculis exterioris defensoribus: oppositisq; scalis occupet mure: aduersum quod catafractas: atq; scuta ī ciuitatibus debēt hñe q̄ plurima Deinde propugnacula duplicia: laga ciliciaq; tendantur. Impetūq; excipiāt sagittæ. Neq; n. facile trāseūt spicula rem: quæ cedit ac fluctuat. Inuērū quoq; remediū est: ut de ligno crates facerēt: quas metellas uocauerūt. Lapidibusq; cōplerent: ea arte bina inter propugnacula constitutas: ut si per scalas ascendisset hostis: & partē aliquā ipsius contigisset super caput suum uerteretur saxa.

Quibus modis puidendū sit. ne famē patiantur obsessi.

Vtra defensionū: oppugnationūq; sunt genera: quæ locis cōp
tentibus inferemus. Nūc sciendū est obsidēdi duas spēs eē. Vnā
m cū aduersarius opportunis locis p̄sidiis ordinatis cōtinuis insul
tibus impugnat obsessos. Alterā quū uel aqua phibet inclusos
uel deditiōne sperat a fame: quando oēs phibuerit cōmeatus.

Hoc. n. cōsilio ipse ociosus: ac tutus fatigat inimicū: ad quos casus possessō
res: quis leui suspitiōe pulsati oēm alimoniā uictus intra muros debent stu
diosissime collocare: ut ipsis exuberet substantia: aduersarios inopia cogat
abscedere. Nō solū aut porcinū: sed oē aīaliū genus: quod inclusum serua
ri nō poterit: deputari oportet ad lardū: ut adminiculo carnis frumēta suf
ficient. Aues aut cortales: & sine impēsa in ciuitatibus nutriunt: & ppter
ægotates sunt necessariae. Pabula equis p̄cipue cōgerēda & quæ apporta
ri nequierint exurēda: uini: aceti: cæterarūq; frugū: uel pomorū cōgeren
dæ sunt copiae. Nihilq; quod suis p̄ficiat hostibus relinquēdū ē. Nā ut hor
torū cura in uiridariis domorū uel areis exerceat utilitatis: aut uoluptatis
ratio p̄suadet. Paucē aut p̄ficiat plurimū collegisse: nisi ab exordio dimēsiōne
salubri per idoneos erogatores tēperetur. Nunq̄ periclitati sunt fame: qui
frugalitatē inter copias seruare cōeperūt. Imbecillis quoq; ætas ac sexus p
pter necessitatē uictus portis frequēter exclusa est: ne penuria opprimeret
armatos a quibus sæpe moenia seruabantur.

Quæ species præparandæ sint pro murorum defensione.

Xuorimenta Bitumen. Sulphur. Picē liquidā. Oleū: quod incē
diariū uocāt ad exurēdas hostiū machinas cōuenit præparari.
Ad arma faciēda feræ utriusq; tēperaturæ: & carbones seruan
tur in cōditis. Ligna quoq; hastilibus: sagittisq; necessaria repō
nunt. Saxa rotūda de fluuiis: quæ pro soliditate grauiora sunt
& aptiora mittētibus diligētissime colligunt: ex quibus muri replentur &
turres. Minima ēt fundis: siue sustibalis: uel manibus: quæ iacienda sunt.
Maiora: quæ per onagros dirigunt. Maxima uero pondere: quæ funda uo
lubili in ppugnacula dirigunt: ut dimissæ per p̄ceps nō solū hostes obruāt
subeuntes: sed machinamēta cōfringāt. Rotæ quoq; de lignis uiridibus in
gentissime fabricant. uel intercisi ex ualidissimis arboribus cylindri: quos
tales uocāt: ut sint uolubiles leuigant: quæ per pnū labentia subito. p̄petu
bellatores sternūt. Equosq; solent deterrere. Trabes quoq; & tabulata uel
diuersæ magnitudinis clauos ferreos esse oportet in promptu. Nā talibus
oppugnantū machinis per alias machinas cōsueuit obsisti: p̄cipue cum
subitis operibus addēda sit muris: uel propugnaculis altitudo: ne aduersa
rjorū mobiles turres supueniant: & capiant ciuitatē.

Quid faciendum sit si neruorum copia defuerit.

Neruorum copia summo studio expedit colligi: quoniam onagri: uel balistæ: cæteraque tormeta: nisi funibus: neruisque ligentur: intèta nihil profunt. Equorum tamè setæ de caudis: ac iubis ad balistas utiles asserunt. Indubitatum uero est crines sceminarum in eiusmodi tormetis non minorem habere uirtutem: Romanæ necessitatis experimèto. Nam in obsidiõe capitolii corruptis iugis: ac longa fatigatõe tormetis cum neruorum copia defecisset: matronarum abscissos crines uiris suis obtulere pugnatis: reparatisque machinis aduersariorum impetum repulerunt. Maluerunt autem pudicissimæ sceminarum deformato ad tempus capite libere uiuere cum maritis: quam hostibus integro decore seruire. Cornua quoque: uel coria cruda proficit colligi ad cataphractas texendas: aliaque machinamenta siue munimenta.

Quid faciendum sit ne aquarum penuriam patiantur obsessi.

Agna urbis utilitas est cum perennes fontes murus includit. Quod si natura non præstat cuiuslibet altitudinis effodiendi sunt putei. Aquarumque haustus funibus extrahendi. Sed interdum si altiora sunt loca: quæ motibus sunt: saxisque munita: in quibus supposita castella ad extrema muri inferioris reperiuntur fontium uenas ac de propugnaculis: uel turribus destinatis præterunt telis: ut aquarum liber præstet accessus. Quod si ultra ictum teli in cliuo tamè ciuitatis subiecta sit uena castellum paruum: quæ burgum uocat inter ciuitatem: & fontem conuenit fabricari. Ibi quoque balistas sagittariisque constitui: ut aqua defendantur ab hostibus. Præterea in omnibus publicis ædificiis: multisque priuatis cisternæ sunt diligentissime substituentur: ut receptacula aquarum pluuialibus: quæ de tectis effluunt præstent. Difficile est ne eos siti uicini: quæ quis exigua aqua ad potum tantum hac in obsidiõe sunt usi.

Si sal defuerit quid faciendum sit.

Sal marina sit ciuitas: & sal defuerit: liquor ex mari sumptus per alueos: atque parua uasa diffunditur: quæ a calore solis durat in sal. Quod si hostis abundare prohibeat: nec hoc accidit arenas: quas exagitatam uentis mare superfuderat aliquando colligunt & dulci aqua eluunt: quæ sole exiccata nihilominus mutat in sal.

Quid faciendum sit cum primo impetu uenitur ad muros.

Volenta autem impugnatio quando castellis: uel ciuitatibus præparatur: mutuo utriusque periculo: sed maiore oppugnantium sanguine exercent luctuosa certamina. Illi enim qui muros inuadere cupiunt terrifico apparatu expositis copiis in spe deditiois formidine geminat: tubarum strepitu: hominumque permixto. Tunc quæ timor magis frangit inuetos primo impetu stupetibus oppidanis si discriminum experimèta non norunt dum ad motis scalis inuadit ciuitas resistere debet tota uirtute. Quod si a fidelibus: siue militaribus uiris repellat prima congressio statim clausis crescit audacia: & iam non terrore: sed uiribus & arte configit.

Enumeratio machinarum: quibus muri oppugnantur. Mouentur etiam testudines: arietes: falces: vineæ: plutei: musculi: turres: de quibus singulis qualiter fabricentur: quo pacto etiam præliantur: uel repellantur edisseram.

De ariete: falce: testudine.

De materia: ac tabulatis testudo cõtexit quæ ne exurat incendio coriis uel ciliciis: centonibusq; uestitur. Hæc intrinsecus accipit trabem: quæ adunco p̄sigit ferro: quod falx uocat ab eo q; incurua est: & de muro extrahat lapides: aut certe caput ipsius uestitur ferro: & appellat aries: uel q; hêt durissimã frontem: quæ subruat muros: uel q; more arietũ retrocedat: ut cũ impetu uehemẽtius feriat. Testudo aut̄ ad similitudinẽ ueræ testudinis uocabulum sumpsit: quia sicut illa modo reducit: modo profert caput: ita machinamentum interdum reducit trabem: interdum exerit: ut fortius cedat.

De uineis.

Ineas dixerunt ueteres: quas nũc militari: barbaricoq; usu catos uocat: de lignis leuioribus machina colligat: lata pedibus octo: alta pedibus septem: lōga pedibus. xvi. Huius testũ munitiōe duplici tabulatis: cratibusq; cõtexitur. Latera quoq; uimine sepiunt: ne saxoq; teloq; impetu penetrent. Extrinsecus aut̄ ne imisso cõtremant incendio: crudis: ac retibus coriis: ac cetonibus operit. Istæ cũ plures factæ fuerint: iungunt in ordinem: sub quibus subsidentes tuti ad subruenda murorum penetrent fundamenta.

De pluteis.

Lutei dicunt: qui ad similitudinẽ cassidis cõtexitur e uimine: & ciliciis uel coriis ptegunt: ternisq; rotulis: quæ una in medio duæ in capitibus opponunt. In quacũq; partẽ uolueris ad mouentẽ more carpenti: quos obsidẽtes applicat muris. Eorũq; munitiōe ptecti: sagittis siue fũdis: uel missilibus defẽsores oēs de ppugnacolis ciuitatis exturbat: ut scalis ascẽdẽdi facilior p̄stet occasio.

De aggere.

Agger autem ex terra: lignisq; extollitur cõt̄a murum: de quo tela iactantur.

De musculis.

Viculos dicunt minores machinas: quibus ptecti bellatores fũdatũ auferunt ciuitati fossarũ: et apportatis lapidibus: lignis ac terra nõ solũ cõplẽt: sed et solidat: ut turres ambulatoriæ sine impedimẽto iungant ad murg. Vocant aut̄ a marinis beluis musculi. Nã quẽadmodũ illi cũ minores sint: tamẽ balenis auxiliũ

adminiculũq; iugiter exhibent. Ita istæ machinæ breuiores uel deputatæ turribus magnis aduentu illarũ parant uia: itineraq; præmuniunt.

De turribus ambulatoriis.

Turres dicuntur machinamenta ad ædificiōꝝ spēm trabibus tabularisq; cōpacta. Et ne tantū opus hostili cōcremetur incēdio: di' igētissime ex crudis coriis: uel centonibus cōmunitur: quibus pro modo latitudinis additur altitudo. Nam interdū tricenos pedes per quadrū. Interdū quadrigenos uel quinquagenos late sunt. Proceritas autē ipsaz tanta sit: ut nō solum muros: sed etiam turres lapideas altitudine superent. His plures rote mechanica arte subdūtur: quaz lapsu uolubili magnitudo tam alta moueaf. Præsens autē periculum ciuitatis est: si ad mugē fuerit turris admota. Plures. n. accipit scalas: & diuerso genere conatur irrūpere. Nam inferioribus habet arietem: cuius impetu destruit muros. Circa mediam uero partem accipit pōtem factū de duabus trabibus septūq; de uimine: quem subito plarum inter turrē: murūq; cōstituūt. Et p̄ eum egrediētes de machina bellatores in ciuitatē transeūt: & occupāt muros. In superioribus autē turris illius partibus cōtati: & sagittarii collocant: q; defensores urbis ex alto contis faxis: missilibusq; p̄ternant: quo facto ciuitas capitur sine mora. Quid. n. auxilii superest: cum hi: qui de muroꝝ altitudine sperabāt repente supra se aspiciant altiore m hostium murum.

Quēadmodum ambulatoria turris possit incendi.

Vic tam manifesto discrimini multis occurritur modis. Primū si cōsidētia uel uirtus est militaris eruptiōe facta globus egreditur armatoꝝ: & ui hostibus pulsus machinamētū illud ingens direptis coriis ignis exurit. Quod si oppidani exire nō audeant: maiores balistas: malleos uel salaricas cum incendio destināt: ut perruptis coriis: uel centonibus intrinsecus flāma condatur. Malleoli uelut sagittæ sunt: & ubi adhæserint: quia ardentes ueniunt: uersa cōflagrant. Phalarica autē ad modū hastæ ualido p̄figitur ferro. Intra tubum etiā hastile: Sulphure: Resina: Bitumine: Stuppisq; cōuoluitur: ifuso oleo: quod incēdiariū uocat. Quæ balistæ impetu destinata: prærupto munimie ardēs figitur ligno turrēq; machinā frequēter incēdit. Depositi quoq; hoies funibus cū hostes dormiūt: in laternis portant lucernas. & incensis machinis rursus leuātur in mugē.

Quēadmodum altitudo muris addatur.

Praterea partem muri: ad quē machina conat ascēdere cemento: atq; lapidibus: uel luto: siue lateribus: postremo tabularis extruēdo faciunt altiorē: ne defensores moeniū desuper urbi uētura possit opprimere. Cōstat autē inefficax machinamentū reddi: si inueniat iserius. Vegē obsidētes huiusmodi dolū adhibere cōsueuerūt. Priō talē extruūt turrē: q; ppugnaculis ciuitatis uideaf inferior. Deīde secreto aliā de tabularis: intrinsecus turriculā faciūt. Et cum

muris fuerit machina sociata: subito funibus: trochleisq; de media turricula illa pducitur: de qua egredientes armati: quia altior inuenitur statim capiunt ciuitatem.

Quo pacto fodiatur terra: ut machina nihil possit nocere.

Nterdū lōgissimas: ferratasq; trabes opponūt machinæ ueniēti. Eāq; a muri uicinitate ppellunt. Sed cū Rhodiog; ciuitas oppugnaret ab hostibus: & turris ambulatoria supra murog; altitudinē: ac turriū oīum pararet mechanicō īgenio inuētū est tale remediū. Per noctē sub fundamēto muri cuniculū fudit. & illū locum ad quē die postero turris fuerat pmouēda nullo hostiū sentiēte egesta terra cauauit intrinsecus. Et cū rotis suis moles fuisset ipulsa atq; ad locū: q; subtus cauatus fuerat puenisset tāto pondere solo cedente subsedit: ut nec iungi muris: aut moueri ulterius poruit: ita ciuitas libera est: & machina derelicta.

De scalis. sambuca. exoftra. telenone.

Admotis scalis turribus funditores lapidibus: sagittarij iaculis: mābalistarij: uel arcubalistarij sagittis: laculatores plūbatis: ac missilibus e muris sūmouent hoīes. Hoc facto scalis appositis occupāt ciuitatem. Sed q; scalis nitūtur frequēter periculum sustinēt exēplo capaneia: quo primū oppugnatio scalag; prohibetur iuenta: q; tāta ui occisus est a thebanis: ut extinctus fulmine diceretur. Et ideo sambuca exoftra & telenone obsidētes in mug; hostiū penetrēt. Sābucā dicif ad similitudinē cytharæ. Nam quēadmodū in cythara cordæ sunt: ita in trabē: q; iuxta turrē ponit funes sunt: q; pōtē de supiori parte trocleis laxāt: ut descēdat ad mug;. statiq; de turre exeūt bellatores. & p eā trā seūtes moenia urbis inuadūt. Exoftra dicif pons: quē supius exposuimus: q; de turre in mug; repēte pducif. Telenō dī: quotiēs una trabs in terrā p alte desigitur: cui in sūmo uertice alia trāsuersa trabs longior dimensa medietate connectif eo libramēto: ut si unū caput dep̄sseris: aliud erigatur. In uno quoq; capite cratibus: siue tabulatis cōt exitur machina: i qua pauci collocant armati: tunc p funes uno attracto: dep̄ssog; alio capite eleuati imponūtur in mug;.

De balistis. onagris. scorpionibus. arcubalistis. sustibalis. fundis. p quæ tormenta defenditur murus.

ADuersum hęc obsessos defendē cōsueuerūt balistæ. onagri. scorpiones. arcubalistæ. sustibali sagittarij fundæ. Balista funibus: neruis: chordisq; tendif: quæ q; plixiora brach. iola habuerit: hoc est q̄to maior fuerit: tāto spicula lōgius emittit. Quæ si iuxta artē mechanicā tēperet: & ab exercitatis hoibus: q; mēsurā eius āte collegerit: dirigat: penetrat: quodcūq; pcusserit. Onager autē

dirigit lapides: sed p neruoz & crassitudine: & magnitudine saxoz pōdera iaculaf. Nā q̄to maior fuerit: tāto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormētoz spēs uehemētiōr iueniē. Scorpio nes dicebāt: q̄s nūc manubalistas uocant: ideo sic uocati q̄ paruis: subtilibusq; spiculis inferāt mortē. Fustibalos, Arcubalistas, & Fūdas describere superflūū puto: quā p̄sens usus agnoscit. Saxis tamē grauioribus per onagram destinatis non solū equi elidūtur: & homiēs: sed etiam hostium machinamenta franguntur.

Aduersum arietem remedia.

Duersum arietes etiā uel falces sunt plura remedia. aliquāti cētōnes & culcitrae funibus calcāt: & illis opponunt locis: quā cedit aries: ut ipetus machinæ materia molliore fractus non destruat murē. Alii laqueis captos arietes p multitudinē hominū de muro in obliquū trahūt: & cū ipsis testudinibus euertūt. Plures in modū forficis dentatū funibus alligāt ferrū: qđ lupū uocant. ap̄hensūq; arietē aut euertūt: aut ita suspēdūt: ut ipetū non habeat ferendi. Interdū bases colūnæ marmoreæ uibrato ipetu iaciūtur e muris: arietesq; cōfringūt. Quod si tanta uis fuerit: ut murus arietibus pforet. & qđ sæpe accidit: decidat saluta una spes supest ut destruetis domibus alius intrinsecus murus addat. Hostesq; inter binos parietes: si penetrare tentauerint perimātur.

De cuniculo: p quē murus defodit: aut ciuitas penetratur.

Liud genus oppugnatiōis est subterraneū: atq; secretū: qđ cuniculū uocant a leporibus: q; cauernas sub terra fodiūt: ibiq; cōdūtur. Adhibita igit multitudinē ad spem metalloz: in qbus auris argētq; uenas bestoz rimaf industria magno labore terra defoditur. Cauatq; specu in exitiū ciuitatis inferna quærit uia: quæ fraus duplicibus opatur insidiis. Aut enī penetrāt urbē & noctu non sentientibus oppidanis egrediūtur p cuniculū. re feratisq; portis suoz agmē inducunt. Hostesq; in ipsis domibus pimūt ignorātes. Aut certe cū ad muroz fundamēta puenerit: suffodiūt eoz maximā ptē. Appositis siccioribus lignis ruināq; muri tumultuato opere suspendūt. Sarmēta insup iūgūt: aliāq; fomenta flāmag: tūc pparatis bellatoribus subter ignis imittit. Cōbustisq; colūnis ligneis: atq; tabulatis muro subito corruēte aditus reseat.

Quid facere debeat oppidani si hostis irruperit ciuitatē.

Nnumerabilibus declaratur exemplis sæpe cæsos ad intentionem hostes: q; inuaserāt ciuitatē: quod sine dubio euenit: si oppidani muros ac turres obtinuerit: uel altiora occupauerit loca. Tūc. n. de fenestris: ac muris oīs ætas: ac sexus irrūpētes obruūt saxis: aliisq; generib; teloz: qđ ne sustineāt obsidētes portas ciuitatis apire cōsueuerūt: ut resistere desināt fugiēdi potestate concessa. Necessita-

tis n. quædã uirtus est desperatio in hoc casu. Vnũ oppidanis auxiliũ est si ne p diẽ: siue p noctẽ hostis intrauerit: ut muros: turreseq; teneant: ac loca superiora cõscendãt. Hostesq; puicos: & plateas undiq; obruãt dimicãtes.

Quæ sit adhibẽda cautela: ne hostes furtim occupet murg.

Requẽter dolum excogitãt obsidẽtes: ac simulata desperatione longius abeunt. Sed ubi post metũ muroꝝ uigiliis derelictis requieuerit incauta securitas: tenebrãq; ac noctis occasiõẽ captata cũ scalis clãculũ ueniũt. murosq; cõscendunt: ppter qd̃ maior est adhibẽda custodia: cum hostis abcesserit. & in ipsis

muris: ac turribus tuguriola locãda: in qbus uigiles hybernis mẽsibus ab hymbribus: uel frigore: ætius defendant a sole. Illud quoq; usus inuenit ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriãt: q aduẽtum hostiũ odore p̃sentiãt. latratuq; testent. Anseres quoq; nõ miore solertia nocturnos supuẽtus clamoribus idicãt. Nam igressi capitolinã arcẽ galli Romanum nomẽ eruerant: nisi clamore anserũ excitatus manlius restitisset. Milia diligentia siue fortuna. uiros: q uniuersum orbem erãt sub iugum missuri auis unafere auit.

Quomodo oppidanis inferãtur insidiã.

Non solũ in obsidionibus: sed in uniuerso genere belloꝝ supra oĩa dici hostiũ cõsuetudinem explora diligẽter: ac nosce. Opportunitas. n. insidiãq; aliter nõ potest inueniri: nisi scias qbus horis aduersarius a laboris intẽtiõẽ discedat: qbus reddat incautior. Interdum media die. Interdũ ad uesperẽ. Sæpe nocte. aliunde eo tpe: quo sumit̃ cibis: cum utriusq; partis milites ad requiẽ: aut curanda corpa dispgunt. Quod in ciuitate cum coeperit fieri: obsidentes astu se a plio subtrahũt: ut aduersarioꝝ negligẽtiã sibi licentiã tribuãt: q impunitate cõcreuerit: repẽte admotis Machinis: uel appositis scalis occupant Ciuitatẽ. Et ideo in muris saxa. aliãq; tormẽta ponũtur in promptu: ut cognitis insidiis occurrentes ad manus habeant quod supra capita hostium euoluant: atq; iaculentur.

Quid faciãt obsidẽtes: ne ab oppidanis patiant̃ insidias:

Vm negligentia iteruenerit paribus insidiis subiacet̃ obsidentes. Nã siue cibo: siue sõno fuerint occupati: siue ocio: aut aliq̃ necessitate dispersi: tunc oppidani repẽte prumpũt. Ignorãtes perimũt. arietes. machinas: ipsosq; aggeres ignibus cõcremant. oĩãq; in cinerẽ sua fabricata opa subuertũt: ppter qd̃ obsidentes ultra iactũ teli fossã faciũt. eãq; non solũ uallo & sudibus: sed etiã turriculis istruũt: ut erũpẽtibus e ciuitate possint obsistere: quod opus loriculã uocant. Et sæpe cũ obsidio describitur: inuenitur in historiis loricula urbẽ esse circũdatã.

Quo genere tormentorū ciuitas defendatur.

Ed ex alto destinata missilia: siue plūbatæ: uel lanceæ ueruta: uel spicula in subiectos uehemētius cadūt. Sagittæ quoq; arcubus missæ: & saxa manibus fundis: siue sustibalis directæ q̄to de excelssiori loco exeūt: t̄to longius penetrant. Balistæ uero & onagri si a peritis diligētissime temperent uniuersa p̄ciunt: a q̄bus nec uirtus ulla: nec munimīa possunt defendere bellatores. Nā more fulmīs q̄cqd̄ p̄cusserit: aut dissoluere: aut irrūpere cōsueuerunt.

Quēadmodū mēsurā colligat ad scalas uel machinas faciendas.

D capiēdos muros scalæ: uel machinæ plurimū ualēt: si ea magnitudine cōpactæ fuerint: ut altitudinē exuperent: ciuitatis: Mensura aut̄ colligit̄ duplici modo. Aut. n. linū tenue: & expeditū uno capite nectit̄ in sagitta: quæ cū ad muri fastigia directā p̄uenerit ex mēsurā lini muroꝝ altitudo dephendit̄. Aut certe cū sol obliquus umbrā turriū murorūq; iaculat̄ in terrā tūc ignorat̄ibus aduersariis umbræ illius spaciū mensurat̄. Itēq; decēpeda figitur. & umbra ipsius similiter mēsurat̄. Quo collecto numero nemo dubitat ex umbra decēpede inueniri altitudinē ciuitatis: cū sciat̄ q̄ta altitudo quantum umbræ emittat in lōgū. Quæ ad oppugnādas: uel defendēdas urbes auctores bellicæ artiū p̄diderūt uel quæ recētiōr necessitatum usus inuenit pro publica: ut arbitror utilitate digessi. illud itēq; cōmonens: ut solertissime caueat̄ ne quādo aut potus inopia emergat: aut cibi: quibus malis nulla arte succurrat̄. Ideoq; intra muros t̄to plura cōdenda sunt: quanto scitur clausuræ tēpus in obsidentīū potestate cōsistere.

Præcepta belli naualis.

Præcepto maiestatis tuæ Impator inuicte terrestris prælii rōnibus absolutis. Naualis belli residua: ut opinor est portio: de cuius artibus ideo pauciora dicēda sunt: q̄a iam dudū pacato mari cū barbaris natiōibus agit̄ terrestre certamē. Romanus aut̄ populus pro decore: & pro utilitate magnitudinis suæ nō p̄pter necessitatem tumultus alicuius classem parabat ex tpe. Sed ne quādo necessitate sustineret semp̄ habuit p̄paratā. Nemo. n. bello laceffere: aut facere audet̄ iniuriā ei regno uel populo: quē expeditū: & p̄mptū ad resistēdum: uindicādūq; cognoscit. Apud misenū igit̄ & rauēnā singulæ legiōes romani noīs cū classibus stabāt: ne lōgius a tutela urbis abscederēt. Et cū rō postu'asset sine mora: siue circuitu ad oēs mundi partes nauigio p̄uenirēt. Nā misenatiū classis galliā hispāias mauritaniā. aphricā. ægyptū. sardi niā. atq; siliā habebat in pximo. Classis aut̄ rauēnatiū. epyron. macedoniā. achaiā. ppōtidē. pontū. oriētē cyprū p̄ter directā nauigatiōe consueuerat: q̄a in rebus bellicis celeritas amplius solet p̄desse: q̄ uirtus.

Nomina iudicum: qui præerant classi.

Liburnis aut: quæ in cæpania stabant præfectus classis misenarium perat. Eas uero: quæ Ionio mari locatæ fuerat, ad præfectum classis rauennatiu pertinebant: sub quibus erant deni tribuni per cohortes singulas constituti. Singulæ autem liburnæ singulos nauarcos. i. quasi nauicularios habebat: quæ exceptis cæteris nauatage officiis gubernatoribus: atque remigibus: & militibus exercendis quotidianam curam & iugem exhibebant industriam.

Vnde appellentur liburnæ.

Diuersæ autem puinciæ mari plurimum potuerunt quibusdam temporibus: & ideo diuersa eis genera nauium fuerunt. Sed augusto dimicante actiaco bello cum liburnorum auxilio precipue victus fuisset. Antonius experimento tanti certaminis patuit liburnorum naues cæteris aptiores. Ergo similitudine & nomine usurpato earundem instar classem Romani principes texuerunt. Liburnia namque Dalmatiæ pars est andecrinæ subiacens ciuitati: cuius exemplo nunc naues bellicæ fabricantur. & appellantur liburnæ.

Qua diligentia fabricentur liburnæ.

Sed cum in domibus struedis arenæ: uel lapidum quantitas regrat: tanto magis in fabricandis nauibus diligenter cuncta quaerenda sunt: quanto maius periculum est nauem uitiosam esse: quam domum. Ex cupido igitur: & pino domestica sine siluestri larice & abiete præcipue liburna cõtexit. Vtilius clauis æreis: quam ferreis cõfigenda sunt. quæ licet grauior aliquanto uideatur expensa. tamè quia amplius durat: lucrum probatur afferre. Nam ferreos clauos tempore & humore celeriter rubigo cõsumit. Erei autem etiã fluctibus propriam substantiam seruant.

Qua obseruatione sit cædenda materies.

Bseruandum. precipue: ut a quintadecima usque ad uigesimatertiam lunam arbores præcidantur: ex quibus liburnæ cõtexendæ sunt. His enim tantum octo diebus cæsa materies immunis cõseruat a carie. Reliquis autem diebus præcisa: & eodem anno in terna uermium labes exesa in puluere uertitur: quod ars ipsa: & omnium architectorum quotidianus usus edocuit: & cõtemplatione ipsius religionis agnoscimus: quam pro æternitate his tantum diebus placuit celebrari.

Quo mensuræ cædendæ sunt trabes.

Edunt autem trabes utiliter post solstitium æstiuum. i. per menses Iulium augustum: & per auctunale ægnoctium usque ad kalendas Ianuarias. His namque mensibus arescente humore sicciora: & ideo fortiora sunt ligna. Illud autem cauendum ne cõtinuo: ut deiectæ fuerint trabes secent uel stant: ut sectæ fuerint mittantur in nauem. Siquid adhuc solis

De re militari Liber Quartus.

dæ arbores et diuisæ p tabulas duplices ad maiore siccitate mereant idu-
cias. Nã q uirides cõpãgunt cū natiuū humorem exudauerint cõtrahun-
tur: & rimas faciūt latiores: quo nihil periculosius est nauigãtibus.

De titulo Liburnarum.

Vod ad magnitudinẽ ptinet minia. Liburnæ remogẽ habent
singulos ordies paulo maiores binos idoneæ mēsuræ ternos:
uel qternos. Interdū q nos fortiūf remigū gradus. nec hoc cui-
q̃ enorme uideat: icū in actiaco bello lōge maiora referãt con-
curriffe nauigia: ut fenogẽ et uel ultra ordinū fuerint. Scaphæ tamẽ maio-
ribus liburnis exploratoriaẽ soci inf: q̃ denos ppe remiges in singulis pti-
bus habeãt: q̃s britani pictas uocãt p has & supuētus fieri. & cõmeatus ad
uersariogẽ nauitū aliūde itercipi assolet: & speculãdi studio aduētus eage:
uel cõsiliū dephedi. Ne tamẽ exploratoriaẽ naues cãdore pdant colore ue-
neto: q̃ marinus ẽ fluctibus similis uela tīgũt: & funes cera q̃ ungere solẽt
naues cõficiẽ. Nautæ quoq; uel milites uenetã uestẽ induūt: ut nō solū p
noctẽ: sed et p diẽ facilius lateãt explorãtes.

Nomina Ventogẽ.

Vicūq; exercitū armatis classibus uehūt turbinū signa debẽt
ante p̃noscere. Procellis nãq; & fluctibus liburnæ grauius sæ-
pe: q̃ ui hostiū perierūt. In q̃ pte naturalis philosophiaẽ tota ẽ
adhibeda solertia: q̃ uentogẽ: tẽpestatūq; cõlesti rōne natura
colligif. Et p acerbitate pelagi sicut cautos & puidos cautela
tuta: ita negligẽtes extinguit in curia. Igit̃ uentogẽ numẽq; atq; uocabu-
li. ars nauigãdi primū debet isp̃icere. Veteres aut̃ iuxta positionẽ cardinū
tantū q̃t uor uentos principales a singulis cõeli partibus flare credebant.
Sed experimento posterior ætas duodecim cõphendit. Horẽ uocabula
ad sũmouendã dubitationẽ non solum græca: sed etiam latina ptulimus:
ita ut uentis principalibus declaratis eos: q̃ ipsis dextra: leuaq; cõiũcti sũt
indicemus. Verno itaq; solstitio id est ab oriẽtali cardine sumimus exor-
dium: ex quo uentus oritur apeliotes. i. subsolanus. Huic a dextra iungitur
circius: siue chorus. A sinistra eurus: siue uulturnus. Meridianum aut̃ car-
dinẽ possidet notus id ẽ auster huic a dextra iungif leuconotas. a sinistra
libonatus. Occidẽtalẽ uero cardinẽ tenet zephyrus: huic adextra iũgif lip̃s
siue africanus. a sinistra iapix siue fauonius. Septẽtrionalẽ uero cardinẽ sorti-
tus ẽ apartias siue septẽtrio: cui adheret trasias: siue cracias. A sinistra bore-
as. i. aglo. Hi sæpe singuli: Interdū duo. Magnis at̃ tẽpestatibus etiã tres pa-
riter flare cõsueuerūt. Horū ipetū maria quæ sua spõte trãquilla sũt & ge-
ta undis estuatibus seuiunt. Horū flatu pro natura tẽporū uel locogẽ exp
cellis serenitas reddif: & rursus i pcellas serena mutãtur. Nã scdo spiramie
optatos classis iuenit portus aduersos stare: uel r̃gredi: aut di scrien sustieẽ
cõpelliẽ & ideo difficile naufragiū ptulit: q̃ uetogẽ rōnẽ diligẽter inspexit.

Quibus mensibus tutius nauigetur.

Equitur mensium dierūq; tractatus. Neq; enim integro anno uis: atq; acerbitas maris patitur nauigantes. Sed quidam menses aptissimi quidam dubii. Reliq; classibus intractabiles sunt lege naturæ phanitis de cursu id est post ortum pliadum a die vi. k. il. Iunii usq; in arcturi ortum. i. in diem. xiii. kal. octobris secura nauigatio creditur: quia æstatis beneficio uentorum acerbitas mitigatur. Post hoc tempus usq; in tertium idus nouembris incerta nauigatio est: & discrimini ppior. Propterea quia post septembris idus oritur arcturus uehementissimū sidus. Octauo kal. octobris æquinoctialis euenit acerba tempestas. Circa nonas uero octobris hædi pluuiiales. quinto idus eiusdem taurus. A nouembris aut mēse crebris tempestatibus nauigia cōturbat uirgiliæq; hyemalis occasus. Ex die igitur tertio iduum nouembris usq; in diem sextū iduū martis: maria claudūtur. Nam lux minima; noxq; plixia; nubium densitas aeris obscuritas. Ventoz hymbriū uel niuium geminata sæuitia non solum classes a pelago: sed etiam cōmeantes a terrestri itinere deturbat. Post natale uero ut ita dicam qui solēni certamine publicozq; spectaculo multazq; gentium celebratur plurimozq; siderū: ipsiusq; tēporis ratione usq; in idus maias periculose maria tentantur non q; negotiozq; cesset industria: sed quia maior adhibenda est cautela: quādo exercitus nauigat cū liburnis: q̄ cum priuatozq; mercium festinat audacia.

Quæadmodum tempestatum obseruanda sunt signa.

Rætere a aliorum ortus: occasusq; siderum tempestates uehementissimas commouent in quibus licet certi dies auctorum attestatione signentur: tamen quia diuersis casibus aliquando mutantur: & quod confitendum est cælestes causas humana conditio ad plenum nosse prohibetur. Ideo nauticæ obseruationis curam trifariam diuidunt. Aut enim circa diem statutum: aut ante uel postea tempestates fieri compertum est. Vnde præcedētes progymnazon: nascentes die solenni gymnazon subsequētes Metagymnazon græco uocabulo nuncuparunt. Sed omnia numerare nominatim aut ineptum uidetur: aut longum cum auctores plurimi non solum mensium: sed etiā dierum rationem diligenter expresserint. Transitusq; siderum: quos planetas uocant cum præscripto cursu diei arbitrio creatoris suscipiunt signa: uel deferunt: frequenter assolent serena turbare. Inter huiusmodi aut dies tempestatibus plenos: & nauigatiōibus q̄ maxime metuendos non solum peritiæ ratio: sed etiam uulgi usus: intelligit.

De pronosticis: quibus noscitur serenitas: & turbatio aeris.

De re militari Liber Quartus

Vltis quoq; signis & de tràquillo procellæ: & de tempestatibus serena produntur: quæ uelut i speculo lunæ orbis ostêdit. Rubicundus eni color uêtos. Ceruleus indicat pluuias. Ex utroq; cômixtus nubes & furentes procellas. Lætus orbis ac lucidus serenitatē nauigiis repromittit: quâ gestat in uultu. Præcipue siq; orto neq; obtusis cornibus rutila: neq; i fuso fuerit humore fuscata. Sol quoq; exoriens: uel diem cōdens interest utrum æqualibus gaudeat radiis: an obiecta nube uarietur. Vtrum solido splendore fulgidus: an uentis urgentibus igneus: neue pallidus uel pluuiâ sit impendente maculosus. Aer uero & mare ipsum: nubiumq; magnitudo: uel species sollicitos instruit nautas. Aliquanta ab auiibus: aliquanta significantur a piscibus: quæ Virg. in georgicis diuino pene compræhendit ingenio. Et Varro in libris naualibus diligenter excoluit. Hæc gubernatores se se scire profitetur. Sed eatenus quatenus eos peritiæ usus instruit: non altior doctrina firmavit.

De æstuariis hoc est de reumate;

Lementum pelagi tertia pars mundi est: quæ præter uentogæ flatum suo quoq; spiramie: motuq; uegetatur. Nam certis horis diebus pariter: ac noctibus æstu quodam: quod reuma uocant: ultro: citroq; pcurrit: & more currentium fluminū nūc exundat in terras: nunc refluit in altitudinem suam. Hæc reci procantis meatus ambiguitas cursus nauium secunda adiuuat: retardat ad uersa: quæ dimitaturomagna sunt cautione uitanda. Neq; enim auxilio remorū reumatis impetus uincitur: cui interdum cedit & uentus. Et quoniam in diuersis regionibus diuerso lunæ crescentis: minuentsq; statu horis certis ista uariantur. Ideo prælium nauale gesturus consuetudinem pelagi: uel loci ante congressum debet agnoscere.

De locorum notitia: siue remigibus.

Nauticorum gubernatorūq; solertia est loca: in quibus nauigatur: portusq; cognoscere: ut infesta proeminentibus: uel latentibus scopulis uadosa: ac sicca uitentur. Tātum enim securitas maior est: quantum mare altius fuerit. In nautis diligentia. In gubernatoribus peritia. In remigibus uirtus eligitur. Propterea qui naualis pugna tràquillo cōmittit mari: Liburnarūq; moles non uentogæ flatibus: sed remogæ pulsū aduersarios percutit rostris. Eorumq; rursus impetus uitat: in quo opere lacerti remigum & ars clauina regētis magistri uictoriam præstat.

De telis tormentisq; naualibus.

Uita quidē armorum genera prælium terrestre desiderat. Sed nauale certamen non solū plures armogæ spēs: uerū et machinas & tormēta flagitat tanq; in muris dimiceretur & turribus.

Quid enim crudelius cōgressionē nauali: ubi & aquis hoīes perimunt & flāmis. Præcipua ergo esse debet remigū cura: ut catafracti. uel loricati: galeati ēt & ocreis muniti sint milites. De onere namq; armorū nemo potest cōqueri: qui stans pugnat in nauibus. Scuta quoq; ualidiora propter ictus lapidum: & ampliora sumunt. Propter falces & harpagones: aliaq; naualia genera teloz; sagittis: missilibus: fundis: fustibalis: plumbatis: onagris: balistis: scorp: onibus iacula inuicē diriguntur & saxa. Et quod est grauius: qui de uirtute p̄sumunt: admotis liburnis: iniectis pontibus in aduersariorum transeunt naues: ibiq; gladiis manu ad manum ut dicī cōminus dimicāt. in maioribus etiam liburnis ppugnacula: turrezq; constituunt: ut tanq̄ de muro: ita de excelsioribus tabulatis facilius uulnerent: uel perimant inimicos. Oleo incendiario: Stuppa: Sulphure: & bitumine obuolutæ: & ardentes sagittæ per balistas in hosticaz; nauīū alueos insiguntur. Inunctasq; cera & pice & resina tabulas tot fomentis ignium repente succendunt. Alii ferro interimunt & saxo. Alii ardere cogunt in fluctibus. Inter tanta tamē mortuorum genera: qui acerrimus casus est: assumenda piscibus insepulta sunt corpora.

Quemadmodum nauali bello collocentur insidiæ.

AD instar autē terrestris prælii superuentus fiūt ignorātibus nauis: uel circa opportunas insulaz; angustias collocant insidiæ. Idq; agitur ut imperiti facilius deleantur. Si longo remigio fatigati sunt hostiū nauis. Si uento urgent aduerso. Si prouum est reuma. Si nil suspicātes dormiunt inimici. Si statio: quā tenunt exitū non habet. Si dimicādi optata uenit occasio fortunæ beneficiis iungendæ sunt manus: & ex opportunitate prælium conferendū. Quod si cautela hostiū: euitandī insidiis publico Marte configat: tunc liburnaz; instruedæ sunt acies nō directæ: ut in cāpis: sed incuruæ ad similitudinem liuæ ita ut p̄ductis cornibus acies media sinuetur: & si aduersarii prorum pere tentauerint: ipsa ordinatione circumdati deprimantur. In cornibus autem præcipuū robur & liburnaz; collocatur: & militum:

Quid fiat cum aperto Marte committitur bellum.

Ræterea utile est ut alto & libero mari tua semper classis utat. Inimicorū uero pellatur ad littus: quia pugnandī impetū p̄dūt qui detruduntur in terras. In huiusmodi certamine tria armorū genera plurimū ad uictoriā p̄desse cōpertū est. Asseres. Falces. Bipennes. Asser dicitur: cum trabs subtilis ac longa ad similitudinem antennæ pendent in malo utroq; capite ferrato. Hūc siue a dextra: siue a sinistra parte aduersariorū se iunxerint naues pro uice arietis ui impellunt: quia bellatores: siue nauas sine dubio p̄sternit: ac perimit. Ipsamq; nauē sapius perforant. Falx autē dicī acutissimū ferrū curuatū ad similitudinē

De militari

... longioribus inditum
... Collapsi
... Eprensus est securus habe
... Per has in medio rō
... scuto
... Quod minū libris superest
... in dombis conditionis eorum ut e
... plianis his dignioribus uis inueni
Fini

Nunc insequitur per Eucharion
... M. CCCC. XLIII. O. C.

De re militari Liber Quartus

falcis: quod contis longioribus inditum collatorios funes: quibus antena suspenditur repente præcedit. Collapsisq; uelis liburnam pigriorem & inutilem reddit. Bipennis est securis habens ex utraq; parte latissimū & acutissimum ferrum. Per has in medio ardore pugnandi peritissimi nauæ uel milites cū minoribus scaphulis secreto incidunt funes: quibus aduersariorum ligata sūt gubernacula. Quo facto statim capitur tanq̄ inermis & debilis nauis. Quid enim salutis superest ei qui amiserit clauum. De lusoriis quis in danubio quotidianis utuntur excubiis reticendum puto: quia artis amplius in his frequentior usus inuenit: quā uetus doctrina monstrauerit.

Finis.

Romæ impressum per Eucharium Silber Alamanum. Anno a natali christiano. M. cccc. xciiii. die. xxiiii. Octobris.

LANDES-
 UND STADT-
 BIBLIOTHEK
 DUSSELDORF

D. Sp. 3
 1717
 ...

Vn et alio modo
 nostro studio
 ni quantum cura
 debet ad hoc
 comflectas a g
 rone compar
 mentis. Ita en
 plus facti da
 reddy similia f
 que de exten
 mli illud neq
 copert huius
 compit i inf
 one confu
 re hntatari
 qui nota
 re non c
 Noft
 quod exi
 Cappel
 a re ru
 hnta erunt
 ad puzli
 &
 obidion
 h
 qui p
 o
 tra tra
 liberos
 Na
 aggr
 cron
 polum
 mifici
 ec
 o
 d
 re

...
 ...